

УДК 784+37](477)(092)
DOI 10.31654/2663-4902-2024-PP-1-160-168

Печенюк М. А.

кандидат педагогічних наук, професор кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
ur5tda@ukr.net
orcid.org/0000-0002-3749-429X

**ВИКОНАВСЬКА І ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІДІЇ ЛИПКОВСЬКОЇ:
ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАБУТТЯ**

У статті йдеться про світову співачку і вокального педагога, яка навчалась у Маріїнській жіночій гімназії Кам'янця-Подільського, розглядається її виконавська та педагогічна діяльність. Соціальна значущість проблеми, актуальність, дотепер часткове забуття та недостатнє розкриття творчості вокалістки-педагогині зумовили вибір теми статті; на часі проходить духовне відродження нації, освічена людина має володіти інформацією про вагомий внесок вітчизняних митців у світову музичну культуру.

Дається аналіз життєвого шляху і творчої виконавської діяльності співачки, узагальнюється професійний розвиток і здобутки творчої діяльності Лідії Липковської, початкова музична освіта і майстерність якої формувались в Україні, а саме у стінах Маріїнської жіночої гімназії міста Кам'янця-Подільського – культурної столиці Подільської губернії. На основі аналізу довідкового матеріалу, публікацій про Л. Липковську, зроблено висновки, що він здебільшого описовий і недостатній для того, щоб скласти об'єктивне судження про творчі здобутки співачки. Творча постать вокалістки недостатньо висвітлена у наукових джерелах, хоча, в період концертнування її співом високо поцінювались.

Найважливішим у пошуковій роботі стало відродження в пам'яті нащадків славного образу співачки та педагога Л. Липковської. Результати пошукової роботи дали змогу розширити інформацію про мисткиню. Досліджуючи життєвий і творчий шлях співачки і вокального педагога, її методи роботи з вихованцями, ми зробили спробу розширити знання з історії краю, розкрити роль музичної освіти і культури Поділля та значення авторитету навчальних закладів Подільського краю, її видатних представників у взаємозв'язку зі світовим полікультурним простором.

***Ключові слова:** культура, гімназія, співачка, гастролі, педагог-вокаліст, методи вокального навчання.*

Постановка проблеми. Серед сотень імен видатних діячів науки та культури, яких дало Україні та світу Поділля, котрі визначали шляхи духовного розвитку, знаходимо ім'я несправедливо забутої Лідії Яківни Липковської. На жаль, велика співачка, неперевершений майстер вокального мистецтва, впродовж тривалого часу у пострадянський період залишалася забутою.

Надзвичайно яскраве, неповторне життя українки Л. Липковської викликало зацікавленість її діяльністю. Ім'я співачки-педагога зі світовим іменем незаслужено забуто, не увійшло в енциклопедію. Лише 1997 р. в довіднику «Мистецтво України» з'явилася про неї невелика стаття, та й то з неправильно вказаним роком народження [11, с. 364]. Дуже мало нам відомо про уславлену співачку. Існує лише єдина платівка фірми «Мелодія» із записом голосе Л. Липковської.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над дослідженням феномену Л. Липковської працювали молдовські дослідники – І. Леванський, О. Лей, Г. Чайковський, Р. Арабаджіу. Серед українських дослідників варто назвати лише М. Добрянського, Р. Римар. Все сказане вимагає від науковців великої і копіткої роботи щодо повернення імені знаменитої українки шанувальникам музичного мистецтва. Найбільш вагомими дослідженнями, які доступні в Україні, стали праці, де основна увага приділяється складній долі співачки – це книга-дослідження Р. Арабаджіу «Доля примадонни: Спогади і документи про життя та творчість Л. Я. Липковської» (1989 р.) та збірка А. Добрянського «Лідія Липковська» (2000 р.). Основні ж документи, якими можна було би скористуватися з вивчення творчості української оперної співачки та педагога, зберігаються за межами України (Молдова, Лівія, Франція, московія та інші країни, в яких навчалась і працювала мисткиня).

Мета статті – проаналізувати життєвий шлях, творчу виконавську і педагогічну діяльність співачки, узагальнити професіональний розвиток і здобутки творчої діяльності вокалістки.

Виклад основного матеріалу. З огляду статей дізнаємось, що Л. Липковська – надзвичайно талановита і всевітньовідома оперна співачка, патріотка, яка, на превеликий жаль, була неоцінена і забута в Україні. Дванадцятирічною дівчинкою з Хотинського повіту Бессарабської губернії (нині Кельменецького району Чернівецької області) приїхала в Кам'янець-Подільський – перше велике місто, яке вона побачила у своєму житті і яке полюбила з першого погляду. Тут упродовж п'яти років осягала основи наукових знань у класах Маріїнської гімназії, тут вона вперше побачила справжній театр, вперше почула серйозну музику. Тут до неї прийшла слава найкращої солістки шкільного і церковного хору, визріло нездоланне бажання стати оперною співачкою.

Голос Л. Липковської – лірико-колоратурне сопрано широкого діапазону, неповторного тембру і надзвичайної сили – відкрив їй дорогу до навчання у Петербурзькій консерваторії, до провідних партій у прославлених оперних театрах на всіх континентах планети. Її партнерами на сцені були Тітта Руфо й Енріко Карузо. Її голосом і акторською грою були зачаровані Пуччіні і Массне, Купрін і Мейерхольд. Вона працювала у Кишиневській, Бухарестській, Паризькій і Бейрутській консерваторіях, виховала багато талановитих співаків.

Тож соціальна значущість проблеми, актуальність, дотепер часткове забуття та недостатнє розкриття творчості вокалістки-педагогині зумовили до написання статті, у якій аналізується життєвий шлях і творча виконавська діяльність співачки, узагальнюється професіональний розвиток і здобутки її творчої діяльності, початкова музична освіта і майстерність якої формувались у стінах Маріїнської жіночої гімназії Кам'янця-Подільського – культурної столиці Подільської губернії.

Вихованка Кам'янець-Подільської Маріїнської гімназії Л. Липковська, яка народилась у с. Бабино у родині народного вчителя Я. Липковського 28 квітня (10 травня) 1884 р. А любов до пісні взяла від батька – він добре грав на скрипці, керував сільським хором. Здається, що любов до співу і призначення стати артисткою були генетично закодовані в ній і народилися разом з нею. У мемуарах, написаних наприкінці Другої світової війни, Лідія пригадувала, як уже з раннього дитинства пристрасно мріяла про театр, про артистичне майбутнє. Пізніше пригадувала: «Обставини, в яких я жила до 12 років, не сприяли розвитку мого музичного обдаровання... Глухе село Бабин на тихому Дністрі, скромна родина народного вчителя, відсутність будь-якого інструмента і якої б то не було музики, окрім хорового співу, все це не могло сприяти розвиткові і прояву мого хисту. Тим не менш, ніхто не заважав мені співати народні пісні, мріяти вчитися співу і стати артисткою» [2, с. 29].

Єдиним вдячним слухачем був сільський священик, який завжди хвалив її і давав якийсь гріш на гостинці. «У сім'ї, – згадує Липковська, – забавлялись моєю пристрастю до співу, не надаючи цьому серйозного значення, багато сміялися з

дівчинки-оригіналки, що уявляла себе майбутньою співачкою і мріяла про театр. Я задихалася в цій сільській глушині, мене кликав кудись якийсь таємний голос, і я часто, не тямлячись, втікала здому, бажаючи потрапити в якесь місто, де я думала знайти хоч щось схоже на театр. Бідна мама ловила мене за лісом, приводила за руку уперту вередливу дівчинку і спересердя називала мене «ненормальною дитиною» [1, с. 26]. Не знала тоді Ліда, що батьки більше всього боялися, щоб їхня донечка не повторила згубного, як їм здавалося, прикладу своєї тітки – великої актриси Марії Заньковецької.

Кам'янець-Подільський період життя розпочався, коли Лідії виповнилося 12 років, віддали її на навчання у гімназію до найближчого міста Кам'янця-Подільського. Це було для неї великою радістю. Місто! Театр! У Маріїнській жіночій гімназії вона навчалась п'ять років. Лідія була однією з кращих учениць, проте за поведінкою їй не було рівних у неслухняності й бешкетності. Вона постійно щось зображала, розігрувала сценки, чим дратувала вчителів. Якось під час перерви Лідія зображала сцену божевілля Офелії і так перевертілась, що начальниця гімназії, випадково побачивши це, перелякалась. Саме тоді вона й відправила гімназистку до карцеру. Правда, через кілька років ця ж начальниця повісила її портрет на видному місці і при кожній нагоді усім хвалилася, що «цю знаменитість» виростила саме їхня гімназія. Л. Липковська дуже гарно співала в учнівському хорі, серед церковних півчих. Кам'янчани захоплено говорили про незвичайний голос гімназистки.

У гімназії навчалися дівчата з сімей різного походження і різного віросповідання. Оцінювали тоді (як і тепер) за 12-бальною системою. Обов'язковим було вивчення Закону Божого (Лідія мала найвищий бал) і двох іноземних мов – німецької і французької. Оцінювались, також, окремо увага, старанність, поведінка. Майже з усіх предметів мала найвищі бали (9–12). Окрім того, вона навчалась рукоділля, малюванню, танців і співу. І хоча спів у переліку предметів посідали останнє місце, для Лідії був на першому плані. Адже, як свідчать дослідницькі джерела, не просто поряд з іншими ученицями співала в церковному хорі, а мала сольні партії, і саме в Кам'янці вперше отримала визнання свого таланту.

Маріїнська жіноча гімназія відома завдяки видатним особистостям, які навчалися у ній і принесли їй славу. Отже, Лідія Липковська навчалася не у звичайній школі, а в жіночій гімназії, яка мала давню і надзвичайно цікаву історію. Уроки співу викладав Р. Баулін, на яких Лідія відчувала себе щасливою.

По закінченні Маріїнської гімназії Л. Липковська мала право бути домашньою вчителькою, але мистецтво з великою силою притягувало її до себе. Наполегливий характер українки змусив світ матеріальний поступитися перед світом мистецьким, духовним. Незалежний, рішучий характер, яким відзначалася Л. Липковська з раннього дитинства, чітке усвідомлення своєї місії та ще непереборна внутрішня сила, що вела до омріяної оперної сцени, іноді спонукали її до несподіваних вчинків, на перший погляд, дивних і ризикованих. Навчаючись у випускному класі гімназії, вона познайомилася зі студентом Петербурзького університету Х. Маршнером, який приїхав у Кам'янець-Подільський до батьків. На шість років старший і набагато досвідченіший, заволодів уявою юної провінціалки. Л. Липковська, наперекір волі батьків, таємно повінчалася з Христором і втекла з ним у Петербург. Її підштовхнуло на цей зухвалий вчинок не так палке кохання, як прагнення бути ближче до театрів, до консерваторії. Роки сімейного життя були для неї мукою, чоловік не підтримував її захоплення, вони розлучились. У 1903 р. Лідія вступила до Петербурзької консерваторії, займалась у класі вокалу Н. Ірецької, яка зацікавилась обдарованою дівчиною, клопотала перед імператрицею за оплату навчання, і їй виділили 100 карбованців на прожиття [3, с. 96]. Вже у січні 1904 р. (тріумфально дебютувала у Петербурзькій консерваторії в опері Дж. Верді «Ріголетто»). Успіх молоді співачки був беззаперечним і після виконання ролі Джільди ім'я Л. Липковської стає відомим всій театральній громадськості. По-різному складалася артистична кар'єра співачки, її

стосунки з театральними чиновниками, але завжди вона мала успіх у публіки, яка кожну партію в її виконанні оцінювала як триумф. Лідія брала уроки сценічної майстерності в актора і режисера театру А. Петровського, самотужки освоювала партію Лакме з однойменної опери Л. Деліба, шліфувала партію Цариці ночі з «Чарівної флейти» В.-А. Моцарта» [3, с. 14].

Керівництво Маріїнського театру замість традиційного прослуховування, запропонувало молодій актрисі дебют на академічній сцені. У 1906 р. двадцятидворічна вихованка консерваторії Л. Липковська підписала контракт з дирекцією Петербурзьких імператорських театрів як співачка лірико-колоратурного сопрано опери. На Маріїнській сцені вона дебютувала в опері «Ріголетто». Після першого року роботи, зважаючи на виключні успіхи молодої актриси, дирекція за власною ініціативою порушила контракт і запропонувала їй новий, збільшивши платню удвоє. Подібного в історії Маріїнського театру ще не було. Згодом Л. Липковську відряджають на навчання до Італії для вивчення стилю італійських опер. Донька учителя з маленького бессарабського села вперше їхала у велику Європу. У Мілані їй неймовірно пощастило – її взяв у свій клас уславлений професор вокалу, диригент театру «Ла Скала» Вітторіо Ванзо. «Всі мої опери (всі ролі), – писала Л. Липковська, – були пройдені з суворим маестро і коштували мені гірких сліз і страждань, за те на якій би я сцені не була, я сміливо і гордо демонструвала своє мистецтво співу, ні секунди не сумніваючись в тому, що роблю так, як треба. Н. Ірецька і Вітторіо Ванзо були моїми провідними зорями у співі» [5, с. 58].

Через два роки Л. Липковська вже співала на сцені «Ла Скала» у «Травіаті», «Лакме», «Пуританах». У 1910 р. тут спеціально для неї була поставлена опера В. Белліні «Сомнамбула», а в грудні 1914 р. міланці мали змогу слухати її аж у дев'яти спектаклях «Ріголетто» під керуванням геніального Артуро Тосканіні.

Після повернення з Італії Лідія стала ще більш вимогливою до себе і самокритичною в оцінці своїх ролей. До кожної нової роботи вона підходила творчо. Опери за участю Л. Липковської майже не сходили з афіш. А якщо врахувати, що вона виконувала мало не весь репертуар лірико-колоратурного сопрано, то можна собі уявити її зайнятість в театрі. Однак, вона ніколи не скаржилась на втому. Їй хотілося випробувати себе і в інших жанрах, поза оперною сценою. На цей час припадає її знайомство з відомим нафтопромисловцем і меценатом, великим пропагандистом музичного мистецтва за кордоном О. Монташевим, який дуже зрадив, дізнавшись, що Ліда більше не працює в Маріїнському театрі і запросив її у Францію. Париж виявився дуже прихильним до неї і на довгі роки став надійним притулком на розпутьях її мандрівного життя. Згодом Липковська підписала контракт на три роки (від жовтня 1909 до вересня 1911) з Нью-Йоркською «Метрополітен» та операми Бостона й Чикаго. Слава Л. Липковської прилетіла в Америку швидше, ніж прибула туди вона сама. Перший її виступ у щойно спорудженому оперному театрі Бостона пройшов з величезним успіхом. Кожну арію, кожен дует з французьким тенором Клементом публіка нагороджувала бурхливими оплесками. Газети не скупились на компліменти й найвищі оцінки, пишучи про її голос і створений нею образ Лакме.

Дебют у Нью-Йорку співачка запам'ятала надовго. Вона співала партію Віолетти у «Травіаті», її партнером у ролі Альфреда був Енріко Карузо. Знайоме їй з дитинства прославлене ім'я, легендарна особистість, феноменальний голос. «Я з трепетом чекала репетиції і не вірила в те, що буду співати поруч з королем тенорів. Е. Карузо роль Герцога ... співав незрівнянно. У другій дії на словах «О, полюби мене, діво чарівна, і заздрити буде мені цілий світ» він доводив свій голос на верхніх нотах до баритонального відтінку. У мене заворушилося волосся на голові, і, слухаючи цю феноменальну фразу, я мимоволі стала думати про нього, про його голос, такий надзвичайний, ... ми були кращими друзями на сцені і співали разом у багатьох операх. Так, він був великим співаком! З таким голосом народжуються раз у століття!», писала Липковська [3, с. 78]. У Канаді завершила Лідія свій перший американський

сезон, виступивши у Монреалі у партії «Лакме» і у великому концерті в супроводі симфонічного оркестру під керуванням Л. Стоковського. Повернувшись до Нью-Йорка, співала у «Ріголетто» з такими визначними співаками як Тітта Руфо і Тіто Скіпа.

Л. Липковська займалась добродійною діяльністю, завжди готова була комусь допомагати, когось підтримати, когось потішити несподіваним дарунком. Під час гастролей в Англії орендувала міський зоопарк і влаштувала для кількох сотень дітей з найбідніших лондонських кварталів розкішне свято з розвагами, подарунками і щедрим частуванням. Іншим разом в американському місті Сен Луїз, побувавши в колонії емігрантів, вона бере шефство над місцевою школою і впродовж тривалого часу надсилає дітям на батьківщину підручники й книжки для читання. Були й добродійні вистави і концерти на користь студентів, ветеранів сцени, інвалідів війни. Вона творила добро легко і весело, не вимагаючи віддачі, не задумуючись над своїм майбутнім: «Мені Бог дав багато, грішно не віддавати бодай частину людям!» [8, с. 6].

У репертуарі співачки налічувалося понад 60 партій з опер та оперет різних епох і національних шкіл. Її найкращими партіями вважалися: героїні опер М. Римського-Корсакова – Марфа («Царева наречена»), Снігуронька («Снігуронька»); Амур («Орфей та Евридіка» К. В. Глюка); Розіна («Севільський цирульник» Дж. Россіні); лірико-драматичні жіночі партії опер Дж. Верді – Віолетта («Травіата») та Джильда («Ріголетто»); психологічні партії французької ліричної опери – Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Ш. Гуно); Лакме («Лакме» Л. Деліба; у цій ролі вона вперше виступила в ансамблі з Ф. Шаляпіним); Лейла («Шукачі перлів» Ж. Бізе), Манон Лєско («Манон» Ж. Массне). Не без задоволення признавалася: «Кожну оперу співаю кількома мовами. Наприклад, оперу «Манон» співаю французькою, російською, італійською і польською» [6, с. 82]. А ще були в її активі і німецька, і англійська, і рідна українська.

Повернувшись до Петербурґа, вона знову співає в Маріїнському театрі, в Італійській опері, в Народному домі, в Театрі музичної драми, одночасно виїжджаючи на один або кілька спектаклів у Париж, Берлін, Відень, Будапешт. З липня 1917 р. починаються її гастролі в Києві, потім в Одесі, у Петрограді, знову в Одесі. Аж у 1919 р., коли з півночі, рятуючись від голоду і репресій, від жахів громадянської війни, масово рушило на південь творча інтелігенція, Лідія остаточно зрозуміла що зараз ні вона, ні її мистецтво не потрібні. Лідія Яківна склала план тривалих гастролей і вирушила у кругосвітню подорож.

Перший концерт відбувся в імператорському театрі Токіо, де Липковська співала п'ятьма мовами (до того ж кожен твір у одязі того народу, якому він належить), а потім концерти пройшли в містах Японії, Китаю. Згодом об'їздила найвіддаленіші куточки Яви, Філіппінські острови, Австралії і Нової Зеландії.

Гастролюючи в оперних театрах, Л. Липковська не переставала мріяти про те, щоб приїхати на батьківщину, у рідні місця, зустрітися з давніми шанувальниками і з молодими, незаними слухачами, які виростили за цей час. Її гастролі почалися в середині листопада 1927 р. і тривали аж до травня 1929-го. Вона встигла дати 160 концертів і виступити в оперних театрах Києва, Харкова, Дніпропетровська, Ростова-на-Дону, Одеси, Баку, Тбілісі. Десяти років розлуки ніби не було, – де б не співала Липковська, її зустрічали і проводжали оваціями, концерти транслювалися по радіо, широко висвітлювалися у пресі. Стомлена далекими мандрями, поспішила у свою благословенну Бессарабію. Почалися концерти в Кишиневі, у містах Прибалтики, у Варшаві, оперні вистави у Бухаресті та інших містах.

Липковська переїжджає спочатку у Бухарест, а потім оселяється у Кишиневі. Знаменита співачка була під постійним наглядом румунської поліції. У Кишиневі Л. Липковська здійснює постановки «Веселої вдови», «Сільви», «Наталки Полтавки», одноактної опери В. Ребікова «Ялинка», окремих сцен із «Лакме», «Травіати». У січні 1936 р. у Кишиневському кінотеатрі «Експрес» Липковська дала свої прощальні концерти.

Закінчивши артистичну кар'єру Л. Липковська розпочинає педагогічну діяльність. У 1843 р. вона стає професором Бухарестської консерваторії, у 1850 р. – професором Паризької консерваторії, з 1853 р. займає посаду директора Ліванської консерваторії (Бейрут). Там, далеко від Батьківщини, вона померла 22 березня 1958 р.

Про досвід виконавської діяльності видатної оперної співачки Л. Липковської, методи її роботи з вокалістами ми знаходимо у статтях, спогадах її випускників. Ім'я її було несправедливо забуте, і лише останнім часом науковці почали звертатись до вивчення виконавської і педагогічної діяльності мисткині.

На жаль не залишилося друкованих праць Л. Липковської, але про методи роботи з вокалістами, ми дізнаємося з висловлювань її учнів у книгах, присвячених співачці, зокрема «Записки оперного співака», «Чверть віку в опері» (С. Левіка). Окремі відомості про творчий шлях та педагогічну діяльність співачки ми знаходимо у журнальних статтях регіональної преси Буковини і Поділля [4; 5; 8; 9, 10; 12]. Найбільше над вивченням творчості співачки працював Р. Арабаджіу – автор фундаментальних досліджень «Зачарована піснею. Сторінки життя і творчості Л. Я. Липковської» та «Доля примадонни» [2; 3].

Аналізуючи літературу, аналізуючи спогади про педагогічну діяльність професора Лідії Яківни, про її роботу з учнями, насамперед можемо відзначити простоту методів заняття: сувору послідовність вправ, чіткість завдань, поставлених перед учнями та дохідливість пояснень. Педагогиня підкреслює значення поступовості формування співака, необхідності збереження послідовності виконання поставлених завдань у відповідності до індивідуальних особливостей учнів, ступеня розвитку і здатності до засвоєння педагогічного матеріалу.

Робота над розвитком вокальних здібностей нерозривно пов'язана із розвитком загальної культури особистості. Особистий приклад педагогині мав великий вплив на учнів. Захопленість роботою, витримка, пунктуальність і відповідальність, скромність – це ті риси професора, які не могли не впливати на учнів. У процесі заняття в учнів вироблялася дисципліна, наполегливість у подоланні труднощів. Л. Липковська вміла м'яко та наполегливо вказувати на недоліки у поведінці, манерах, мовленні.

Великого значення викладачка вокалу надавала розвитку в учнів зосередженості й уваги, внутрішньої наполегливості і творчої зібраності. Від учнів вимагалася максимальна активність у роботі. Професорка нагадувала, що на урок потрібно приходити життєрадісним і активним, що сприяє успішній роботі і в значній мірі правильному формуванню звука. Організація уваги, розвиток усвідомленості в роботі над звукоутворенням є умовою успішного становлення співака.

Особливого значення приділяла вокалістка організації співацького дихання. На її думку питання співацького дихання є вмінням користуватися видихом розраховано і правильно. З перших уроків вона звертала увагу і на природність вдиху і починала поступово розвивати в учня здатність зберігати під час співу вдихальну установку.

Л. Липковська, перш за все, слідувала за поставою учня: вимагала, щоб учень тримався прямо, невимушено без напруги. Вільне положення корпусу з природньо розгорнутими плечима створює сприятливе для співу положення грудної клітки і в значній мірі сприяє легкій невимушеній манері вдиху, а також можливості зберігання вдихальної установки і організації звука. Зберігання вдихальної установки і вимога під час заняття вести звук рівно і з однаковою силою організовувало учнів і виробляло навичку тримати його на диханні.

Л. Липковська звертала увагу учня на якість звука, коли він співав правильно для того, щоб запам'ятовував свої відчуття цього моменту і розвивав «вокальну пам'ять». Вона вимагала, щоб учні не втрачали вдихальної установки під час закінчення фрази, зняття звука. Часто опора звуку втрачається під час співу на ріано, чого слід уникати. Значним недоліком професорка вважала перебір дихання, зайвий запас повітря. Бажаючи втримати повітря, взяте у великому об'ємі, співак «затискає дихання», форсує звук. Приділяючи багато уваги виробленню навичок правильного

вдиху, Лідія Яківна з самих перших уроків привчала учнів прислухатися до звучання свого голосу. Атака звука має бути м'якою. Липковська вимагала, щоб звук був взятий інтонаційно точно, без під'їздів.

Характерним у школі навчання співу Л. Липковської було високе звучання голосу – висока позиція звука. Прагненню до високого формування звука спостерігалось із перших занять вихованців. Майже всі учні починали урок із вправ, які виконувалися закритим ротом. Ці вправи розвивали рухливість м'якого піднебіння. Високе формування звука сприяло його округленню, розвивало увагу до резонування.

Якість співацької дикції педагогиня пов'язувала не тільки з організацією звука, але й із загальним вокальним і музичним розвитком учня. Робота над чіткістю вимови велася у тісному контакті з розвитком кантиленного виконання. Початківцям Л. Липковська пояснювала правила наспівності, звертала особливу увагу при цьому на виконання приголосних. Вимагала підкресленої вимови приголосних у кінці слова, тому що звучність останніх букв у кінці фраз інколи втрачаються. Основним завданням було звучне виконання усіх голосних і приголосних. Голосний звук «а» педагог вважала найбільш складним для початківців. Приєднуючи до нього приголосні «м», «н», «л», вона виробляла у виконавців відчуття близькості вимови тексту. Співати на «і» рекомендувала при недостатній активності, в'ялості голосу, тому що вважала, що цей звук сприяє формуванню зібраного високого звучання. Звук «я» при м'якій атаці сприятиме формуванню високого і близького звучання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі аналізу довідкового матеріалу, публікацій про Л. Липковську, робимо висновки, що вони здебільшого описові і недостатні для того, щоб скласти об'єктивне судження про творчі здобутки співачки. Творча постать Л. Липковської недостатньо висвітлена у наукових джерелах, хоча, у період концертування, її співом високо поцінювались.

Розвиток та становлення митців з України мають національні корені, зумовлені розвитком музичної культури та освіти, мистецьких надбань українського народу. Вивчення та розкрити сторінок життєвого і творчого шляху Л. Липковської, яка є прикладом відданості вокальному мистецтву, є прикладом наполегливості, одержимості, цілеспрямованості, великої працелюбності, прагненню передати виконавський довід молодому поколінню.

Найважливішим у пошуковій роботі стало відродження у пам'яті нащадків славного образу співачки та педагогині Л. Липковської. Рід її з України, народилась вона на українській землі, талант співачки виявився у стінах Кам'янецької гімназії на Поділлі, тут вона почала співати, звідси і пішла вона у світ високого мистецтва.

Література

1. Андрущак С. Перше визнання таланту. *Рідне слово*. 2003. № 21. С. 6.
2. Арабаджіу Р. Доля примадонни. Спогади і документи про життя і творчість Л.Я.Липковської. Кишинів: Література артистике, 1989. С. 19–50.
3. Арабаджіу Р. Зачарована піснею. Сторінки життя і творчості Л. Липковської. Довідник. Кишинів: Література артистике, 1977. С. 52–76.
4. Добрянський А. Радощі й печалі Лідії Липковської. *Буковина*. 2003. № 19. С. 10.
5. Добрянський А.М. Лідія Липковська. Нарис. Чернівці: В-во «Буковина», 2000. 47 с.
6. Левік С. Записки оперного співака. Спогади і документи. Київ: Рад. школа, 1991. 127 с.
7. Лиенко І. Словник співаків України. Київ, 1997. С. 171–172.
8. Ківільша Анна. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Роль націй і народів у формуванні історико-культурної спадщини Хотинщини» (жовтень 2003 р.).
9. Липковська Лідія Яківна. Біографічний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. Київ: Українська енциклопедія. 1997. С. 364.
10. Печенюк М. А. Музиканти Кам'янеччини: біографічно-репертуарний довідник. Хмельницький: Поділля, 2003. С. 456.

11. Римар Р. Забута українська Примадонна Лідія Липковська. *Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка*. 2013. Вип. 27. С. 161–167.

12. Чаруючий голос Буковинки: методично-бібліографічні матеріали до 130-ої річниці від дня народження української оперної співачки Лідії Липковської. Чернівці, 2014. 24 с.

References

1. Andrushchak, S. (2003). Pershe vyznannya talantu [The first recognition of talent]. *Ridne slovo – Native word*. No 21. P. 6 [in Ukrainian].

2. Arabadzhiu, R. (1989). *Dolya prymadonny. Spohady i dokumenty pro zhyttya i tvorchist L. YA. Lypkovskoyi* [The fate of a prima donna. Memories and documents about the life and work of L. Ya. Lypkovska]. Kyshyniv: Literatura artistike [in Moldova].

3. Arabadzhiu, R. (1977). *Zacharovana pisneyu. Storinky zhyttya i tvorchosti L. Lypkovskoyi* [Enchanted by the song. Pages of the life and work of L. Lipkovskaya]. Kyshyniv: Literatura artystike [in Moldova].

4. Dobryansky, A. (2003). Radoshchi y pechali Lidiyi Lypkovskoyi [The joys and sorrows of Lidia Lipkovska.]. *Bukovyna – Bukovyna*. No 19. P. 10 [in Ukrainian].

5. Dobryansky, A.M. (2000). *Lidiya Lypkovska. Narys* [Lidia Lipkovska. Sketch]. Chernivtsi: V-vo «Bukovyna» [in Ukrainian].

6. Levik, S. (1991). *Zapysky opernoho spivaka. Spohady i dokumenty* [Notes of an opera singer. Memories and documents]. Kyiv: Rad. Shkola [in Ukrainian].

7. Lyenko, I. (1997). *Slovnnyk spivakiv Ukrayiny* [Dictionary of singers of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].

8. Kivilsha, Hanna. (2003). Materialy Mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi «Rolnatsiy i narodiv u formuvanni istoryko-kulturnoyi spadshchyny Khotynshchyny» [Materials of the International Scientific Conference "The Role of Nations and Peoples in the Formation of the Historical and Cultural Heritage of Khotyn Oblast"]. [in Ukrainian].

9. (1997). *Lypkovska Lidiya Yakivna. Biografichnyy dovidnyk* [Lydia Yakivna Lydia. Biographical guide]. A.V. Kudryts'koho (Ed.). Kyiv: Ukrayins'ka entsyklopediya [in Ukrainian].

10. Pechenyuk, M.A. (2003). *Muzykanty Kam'yanechchyny* [Musicians of Kamianechchyna]. Khmelnyts'ky: Podillya [in Ukrainian].

11. Rymar, R. (2013). *Zabuta ukrayinska Prymadonna Lidiya Lypkovska* [The forgotten Ukrainian Diva Lydia Lipkovska]. *Naukovi zbirky Lvivskoyi natsional'noyi muzychnoyi akademiyi im. M.V. Lysenka – Scientific collections of the Lviv National Academy of Music named after M. V. Lysenko*. Vyp. 27 [in Ukrainian].

12. (2014). *Charuyuchyy holos Bukovynky* [Bukovinka's charming voice]. Chernivtsi [in Ukrainian].

Pechenyuk M.

Candidate of Pedagogic Sciences,
Full Professor, Professor at the Department of Music,
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
ur5tda@ukr.net
orcid.org/0000-0002-3749-429X

EXECUTIVE AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF LIDIA LYPKOVSKAYA: RETURNING FROM OBLIVION

The paper examines performing and teaching activity of Lidiya Lypkovska, the world-famous singer and vocal teacher who studied at Mariinska Women's Gymnasium in Kamianets-Podilskyi. The social significance of the problem, its relevance, partial oblivion and insufficient revealing of the vocalist-teacher's work determined the choice of the topic of the scientific research. In times of spiritual revival of the nation an educated person

should know about the significant contribution of domestic artists to the world musical culture.

The aim of the work is to analyse the singer's life and creative performance activities, to summarize the professional development and achievements of the vocalist, whose initial musical education and skills were formed in Ukraine, at Mariinska Women's Gymnasium in Kamianets-Podilskyi, the cultural capital of the Podillia province.

Based on the analysis of reference material and publications about L. Lypkovska, it is concluded that it is mostly descriptive and insufficient to make an objective judgment about the singer's creative achievements. The creative figure of L. Lypkovska is insufficiently covered in scientific sources, although, during the period of her concerts, her singing was highly appreciated.

The most important thing in the research work was the revival of the glorious image of the singer and teacher L. Lypkovska in the memory of descendants. The results of the search made it possible to expand the information about L. Lypkovska. By studying her life and career, her methods of work with students, it has been made an attempted to expand knowledge of the history of the region, learn about the role of music education and culture in Podillia, the importance of the authority of educational institutions in Podillia, its outstanding representatives in relation to the global multicultural space.

Key words: culture, gymnasium, singer, tour, vocal teacher, methods of vocal training.